

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ THU THỦY

**CỦNG CỐ VÀ PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC
VIẾT PHẦN MỞ BÀI CỦA HỌC SINH LỚP 12
TRONG BÀI VĂN NGHỊ LUẬN**

Chuyên ngành: Lý luận và phương pháp dạy học Văn – Tiếng Việt

Mã số: 60.14.01.11

TÓM TẮT LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: GS.TS Lê A

Thái Nguyên - 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của tôi. Các nội dung nêu trong luận văn là kết quả làm việc của tôi và chưa được công bố trong bất cứ một công trình nào khác. Luận văn đã được chỉnh sửa theo ý kiến của hội Đồng bảo vệ.

Thái Nguyên, ngày 4 tháng 6 năm 2014

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Thu Thủy

LỜI CẢM ƠN

Trước tiên em xin bày tỏ lòng kính trọng và biết ơn sâu sắc đến Thầy giáo, **GS. TS. LÊ A** - người Thầy hướng dẫn luận văn của em. Thầy đã tạo mọi điều kiện động viên và giúp đỡ em trong suốt quá trình thực hiện và hoàn thành luận văn này.

Em cũng xin chân thành cảm ơn Khoa Ngữ văn; Khoa Sau Đại học - Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên đã tạo điều kiện cho em có một môi trường học tập và nghiên cứu thuận lợi để em hoàn thành tốt luận văn của mình.

Em xin chân thành cảm ơn các Giáo sư, Phó Giáo sư, Tiến sĩ đã tham gia giảng dạy tận tình lớp Cao học Lý luận và Phương pháp dạy học Văn - Tiếng Việt K20 - ĐHSP Thái Nguyên.

Xin chân thành cảm ơn các bạn đồng nghiệp, các em học sinh lớp thực nghiệm và tất cả các bạn bè, người thân đã ủng hộ và tạo điều kiện giúp đỡ tôi trong quá trình thực hiện luận văn. Trong điều kiện hạn hẹp về thời gian và khả năng có hạn, luận văn này không tránh khỏi những thiếu sót nhất định. Rất mong nhận được những ý kiến đóng góp của Quý thầy, cô và các bạn đồng nghiệp.

Trân trọng cảm ơn !

Thái Nguyên, ngày 4 tháng 6 năm 2014

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Thu Thủy

DANH MỤC CÁC KÝ HIỆU, CHỮ VIẾT TẮT

THCS	: Trung học cơ sở
SGK	: Sách giáo khoa
SGV	: Sách giáo viên
HS	: Học sinh
GV	: Giáo viên
NL	: Nghị luận
NXB	: Nhà xuất bản
G.S	: Giáo Sư
T.S	: Tiến sĩ

MỤC LỤC

	Trang
Trang phụ bìa	
Lời cam đoan	ii
Lời cảm ơn	iii
Danh mục các ký hiệu, chữ viết tắt.....	iv
Mục lục.....	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	4
3. Lịch sử nghiên cứu	4
4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	7
5. Phương pháp nghiên cứu	7
6. Giả thuyết khoa học.....	8
7. Đóng góp của luận văn	8
8. Cấu trúc của luận văn.....	8
NỘI DUNG	9
Chương 1. MỞ BÀI VÀ NĂNG LỰC VIẾT PHẦN MỞ BÀI VĂN BẢN NGHỊ LUẬN.....	9
1.1. Phần mở bài trong văn bản nghị luận.....	9
1.1.1. Đặc trưng của phần mở bài	9
1.1.2. Chức năng của phần mở bài.....	10
1.1.3. Yêu cầu của phần mở bài	13
1.1.4. Các phương pháp mở bài trong bài văn nghị luận	17
1.2. Năng lực viết phần mở bài trong văn bản nghị luận.....	21
1.2.1. Về khái niệm năng lực.....	21
1.2.2. Năng lực viết phần mở bài nghị luận	22
1.2.3. Tinh thần thái độ khi viết phần mở bài trong văn bản nghị luận.....	28
Chương 2. TỔ CHỨC Củng cố và PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC MỞ BÀI TRONG VĂN BẢN NGHỊ LUẬN CỦA HỌC SINH.....	30

2.1. Thực trạng dạy học phần mở bài trong văn bản nghị luận.....	30
2.1.1. Tài liệu dạy học	30
2.1.2. Năng lực viết phần mở bài của học sinh.....	32
2.1.3. Việc tổ chức dạy học của giáo viên.....	34
2.2. Tổ chức dạy học lý thuyết phần mở bài.....	35
2.2.1. Những tri thức học sinh cần chiếm lĩnh	35
2.2.2. Các phương pháp dạy học.....	36
2.3. Rèn luyện viết phần mở bài qua các bài tập	41
2.3.1. Giới thiệu chung về hệ thống bài tập.....	41
2.3.2. Miêu tả các bài tập	43
2.3.3. Hướng dẫn sử dụng hệ thống bài tập vào thực tiễn	68
Chương 3. THIẾT KẾ VÀ DẠY THỰC NGHIỆM.....	71
3.1. Mục đích và yêu cầu thực nghiệm.....	71
3.1.1. Mục đích thực nghiệm.....	71
3.1.2. Yêu cầu thực nghiệm.....	71
3.2. Đối tượng và địa bàn thực nghiệm	72
3.2.1. Đối tượng thực nghiệm.....	72
3.2.2. Địa bàn thực nghiệm.....	72
3.3. Nội dung và cách thức tiến hành thực nghiệm	72
3.3.1. Nội dung thực nghiệm	72
3.3.2. Cách thức tiến hành thực nghiệm	73
3.4. Phân tích và đánh giá kết quả thực nghiệm	91
3.4.1. Tiêu chí đánh giá thực nghiệm.....	91
3.4.2. Kết quả thực nghiệm và đối chứng.....	91
3.5. Kết luận chung về dạy học thực nghiệm.....	92
KẾT LUẬN	93
TÀI LIỆU THAM KHẢO	96
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Văn nghị luận là một trong những kiểu văn bản quan trọng và phổ biến trong đời sống xã hội cũng như trong trường học, đặc biệt là ở trường Trung học phổ thông. Viết văn nghị luận nhằm rèn luyện tư duy, năng lực biểu đạt những quan điểm, những tư tưởng sâu sắc trong đời sống xã hội. Tuy nhiên viết văn nghị luận lại không phải là chuyện dễ dàng. Để viết cho hay, cho đúng, cho có sức thuyết phục thì lại càng khó. Chính vì vậy có rất nhiều em yêu thích văn chương nhưng khi bắt tay vào làm bài văn lại rất lúng túng, không biết bắt đầu từ đâu và làm cho các em ngày càng xa lánh văn chương. Đối với học sinh, một trong những vấn đề bối rối khi viết văn nghị luận là phần mở bài.

1.1. Phần mở đầu định hướng triển khai cho toàn bộ bài viết

Maxim Gorki đã từng kết luận: *"Khó hơn cả là phần mở đầu, cụ thể là câu đầu, cũng như trong âm nhạc, nó chi phối giọng điệu của tác phẩm và người ta thường tìm nó rất lâu"*. [8, 45] Làm việc gì cũng vậy, sự khởi đầu luôn khiến chúng ta phải cân nhắc kỹ lưỡng trước khi bắt tay thực hiện công việc ấy đến kết quả cuối cùng. Muốn có một bài văn nghị luận hay hoàn toàn không nằm ngoài quỹ đạo của quá trình làm việc thông thường như đã nêu ở trên.

Sự khởi đầu của việc làm văn nghị luận là viết phần mở bài, còn được gọi dưới cái tên như đặt vấn đề hay nêu vấn đề. Không phải không có lí khi có ý kiến cho rằng: *"Văn hay chỉ cần đọc mở bài"*. Tất nhiên nếu chỉ đọc mở bài thì không thể đánh giá được toàn bộ bài văn. Nhưng quả thật, mở bài có tầm quan trọng thực sự đối với người viết. Người ta thường nói: *"van sự khởi đầu nan"*, khi viết bài văn có được một mở bài hay, tự nhiên dòng văn như được khơi chảy, tuôn trào. Mở bài lúng túng, trục trặc... sẽ khiến bài viết thiếu sinh khí, văn phong không liền mạch, ý tứ sẽ trở nên rời rạc...

Nhưng quả thực, viết phần mở bài là việc làm khó khăn và gian nan nhất. Vì phần mở bài là căn cứ để đánh giá bài làm có thu hút, sáng tạo và độc đáo hay không. Nằm ở vị trí đầu tiên trong bố cục ba phần (mở bài, thân bài, kết bài) của một bài văn nói chung cũng như nghị luận nói riêng, phần mở bài thường tạo ấn tượng ban đầu về bài viết và giúp người đọc cảm nhận trọn vẹn âm hưởng của toàn bài. Một mở bài gọn gàng, mạch lạc sẽ thu hút được sự quan tâm của đông đảo người đọc. Bên cạnh đó, nó còn tạo thêm hứng thú cho người viết. Ngược lại, người đọc mất cảm tình khi tiếp xúc với một bài văn có phần mở bài mang

biểu hiện của nhận thức hạn chế và lối tư duy thiếu mạch lạc của người viết. Từ tâm lí tiếp nhận không tốt, người đọc có thể mặc nhiên quy kết rằng nội dung bài văn này kém chất lượng. Như vậy, phần mở bài là một trong những bộ phận quan trọng cấu thành bài văn nghị luận. Phần mở bài định hướng triển khai cho toàn bộ bài viết.

1.2. Phần mở đầu có tính khái quát cao, không dễ viết nên học sinh gặp rất nhiều lúng túng và khó khăn khi viết phần này

Phần mở bài chứa đựng vấn đề cần giải quyết một cách khái quát và thông báo cho người đọc phương thức giải quyết hoặc giới hạn của vấn đề. Vậy khái quát là gì? Theo *Từ điển Từ Hán Việt* khái quát là "*nêu lên tính chất chung từ những cái lẻ tẻ (sau khi loại trừ những tính chất riêng biệt)*". [7, 216] Như vậy, tính khái quát được hiểu là những gì mang bản chất chung nhất, nổi bật, bao quát nhất của vấn đề. Tính khái quát trong phần mở đầu của một bài văn nghị luận thể hiện ở việc người viết phải đưa ra những lời dẫn, lời nhận xét, đánh giá chung nhất, tổng quát nhất về vấn đề nghị luận, chứ không phải đi sâu vào những chi tiết, sự kiện riêng lẻ như ở phần thân bài. Ví dụ: đứng trước một đề nghị luận văn học, nếu phần mở đầu đi từ giới thiệu vài nét về tác giả, ta nên tập trung vào những điểm khái quát nhất của nhà văn, nhà thơ ấy như: phong cách nghệ thuật, nét độc đáo khác biệt... hơn là giới thiệu một cách máy móc về năm sinh, năm mất, tên thật, quê quán; giới thiệu vài nét về tác phẩm nên tập trung vào hoàn cảnh sáng tác, vị trí của tác phẩm trong sự nghiệp của tác giả và trên văn đàn văn học dân tộc. Để đưa ra được những nhận xét, đánh giá mang tính khái quát cao đòi hỏi người viết phải có năng lực khái quát hoá - được xác định là một quá trình tư duy mà ở đó con người dùng trí óc để liên kết nhiều đối tượng khác nhau nhưng có chung thuộc tính, mối quan hệ nhất định vào một nhóm. Người viết phải có năng lực chọn lọc, tổng hợp những thông tin, sự kiện, đưa ra những đánh giá mang tính khái quát nhất, bao quát được hết vấn đề cần trình bày. Đây là một việc làm khó khăn, không phải ai cũng có thể thực hiện được. Trên thực tế, năng lực khái quát hoá của học sinh còn kém. Đứng trước một vấn đề nghị luận, các em gặp rất nhiều lúng túng và khó khăn khi viết phần mở đầu. Mở bài không phải là phần nêu tóm tắt toàn bộ nội dung sẽ trình bày trong văn bản, nhưng đa số các em biết gì đều đưa hết vào phần mở bài khiến cho phần thân bài không có "*đất*" viết, hoặc bị lặp lại. Như vậy là phần mở đầu với yêu cầu có tính khái quát cao không được đảm bảo, lời chào đầu tiên trong một buổi gặp gỡ vì thế cũng kém đi sức thuyết phục và hấp dẫn.

1.3. Giáo viên chưa thật quan tâm và chưa có phương hướng hữu hiệu để luyện tập cho học sinh kỹ năng viết phần này

Thực tế dạy học cho thấy, tuy thể loại văn nghị luận khá quen thuộc với giáo viên và học sinh nhưng trong quá trình giảng dạy nhiều giáo viên chưa chú trọng, việc dạy học còn bộc lộ nhiều hạn chế. Hạn chế dễ nhận thấy là trong giờ dạy học lý thuyết về phần mở bài, một bộ phận giáo viên vẫn còn nhiều lúng túng. Biểu hiện rõ nhất của thái độ trên là cách tổ chức hoạt động hình thành kiến thức, nhất là kiến thức về vị trí, vai trò của phần mở bài; chức năng của phần mở bài; yêu cầu về nội dung và hình thức của phần mở bài... Sự lý giải kiến thức, khái quát thành các bước thực hiện của giáo viên chưa thoả đáng. Giáo viên chưa tạo được hứng thú cho học sinh trong quá trình học tập.

Mặt khác, việc rèn luyện kỹ năng viết phần mở bài cho các em chưa được quan tâm, chú trọng. Các giờ thực hành được giáo viên tổ chức theo tinh thần ôn tập kiến thức và học sinh làm các bài tập có trong sách giáo khoa. Giáo viên chưa mạnh dạn lựa chọn những bài tập bên ngoài sách để rèn luyện kỹ năng viết phần mở bài cho học sinh. Chính điều đó dẫn tới kỹ năng viết phần mở bài của các em chưa tốt. Hơn nữa, một số giáo viên còn coi nhẹ các giờ lập dàn ý, trả bài khiến cho học sinh không có thói quen sửa chữa những lỗi còn hay mắc phải trong khi viết. Viết văn là quá trình luôn cần uốn nắn, chỉ dẫn để nâng cao kỹ năng bởi "*văn ôn võ luyện*". Do cách nhìn nhận chủ quan, phần đông giáo viên tự bằng lòng với tư tưởng rằng các em đã được học ở lớp dưới những kiến thức về mở bài, giáo viên coi phần mở bài đơn giản chỉ là sự gợi mở vấn đề, nên không chú trọng đến việc cung cấp lý thuyết và hướng dẫn thực hành cho học sinh. Chính thế đã dẫn đến tình trạng có nhiều mở bài không đạt yêu cầu. Vậy làm thế nào để nâng cao chất lượng viết phần mở bài cho học sinh phổ thông? Đó là những câu hỏi của rất nhiều giáo viên dạy bộ môn Văn đang đặt ra và mong muốn tìm hướng giải quyết.

Xuất phát từ những lý do trên, chúng tôi lựa chọn và nghiên cứu đề tài: "***Củng cố và phát triển năng lực viết phần mở bài của học sinh lớp 12 trong bài văn nghị luận***". Qua luận văn chúng tôi mong muốn giúp cho học sinh lớp 12 có thêm kỹ năng làm văn nghị luận bên cạnh nhiều kỹ năng khác trong việc tổ chức bài nghị luận vốn là rất khó đối với các em.

2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

2.1. Đối tượng nghiên cứu

Quá trình dạy học phần mở bài trong văn nghị luận ở Trung học phổ thông

2.2. Phạm vi nghiên cứu

Quá trình rèn luyện kỹ năng viết phần mở bài trong bài văn nghị luận lớp 12

3. Lịch sử nghiên cứu

3.1. Tình hình nghiên cứu phần mở bài trong văn bản nói chung và văn nghị luận nói riêng

Làm văn là môn học ứng dụng, thực hành có tính chất tổng hợp nhất, đặc biệt với văn nghị luận, trong đó văn bản nghị luận văn học không chỉ là loại văn bản thông thường mà nó còn có tính nghệ thuật. Nghệ thuật thuyết phục người đọc của văn nghị luận không chỉ nhờ lập luận chặt chẽ mà còn khéo léo trong dẫn dắt của người viết. Chính vì vậy, việc xây dựng cơ sở lí luận cho việc dạy văn nghị luận vô cùng bức thiết. Từ trước đến nay đã có nhiều quan điểm khác nhau của các tác giả về phần mở bài trong văn bản nói chung và văn nghị luận nói riêng. Tiêu biểu là một vài cuốn sách hướng dẫn giảng dạy *Tập làm văn* và hướng dẫn *Làm văn* như: *Phương pháp làm văn nghị luận* (Thảm Thệ Hà); *Tài liệu hướng dẫn học môn Làm văn* (Nguyễn Quang Ninh); *Giáo trình làm văn* (Đình Cao, Lê A); *Dàn bài Tập làm văn 12* (Trần Đình Sử, Phan Huy Dũng); *Kỹ năng làm văn nghị luận phổ thông* (Nguyễn Quốc Siêu); *150 bài tập rèn luyện kỹ năng dựng đoạn văn* (Nguyễn Quang Ninh); *Văn bồi dưỡng học sinh giỏi Trung học phổ thông* (Nguyễn Đăng Mạnh); *Muốn viết được bài văn hay* (Nguyễn Đăng Mạnh chủ biên). Nhìn chung đa số các cuốn sách đều đã đề cập đến phần mở bài, tuy nhiên kết quả nghiên cứu chưa được sâu sắc và trọn vẹn như khi bàn về phần thân bài.

Cuốn sách tiêu biểu thứ nhất viết về phần mở bài là *Tài liệu hướng dẫn học bộ môn làm văn* (Nguyễn Quang Ninh). Tác giả xác định vị trí, yêu cầu của phần đặt vấn đề:

" Trong phần đặt vấn đề phải làm sao nêu được vấn đề một cách ngắn gọn nhất, hấp dẫn và gây hứng thú cho người đọc, người nghe. Hơn nữa, qua phần đặt vấn đề ngắn gọn phải nêu lên hướng giải quyết, phạm vi giải quyết vấn đề, tầm quan trọng, ý nghĩa của vấn đề để chuẩn bị tư tưởng cho người đọc theo dõi phần nội dung. Đó chưa kể một bài có phần đặt vấn đề tốt sẽ gây ấn tượng đẹp ban đầu cho người đọc, người chấm" [32, 20].

Bên cạnh đó, tác giả còn nêu các bước tiến hành đặt vấn đề, gồm ba bước: